

EX LIBRIS BOKANMELDELSER

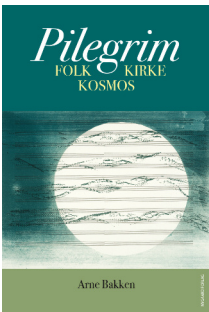
Arne Bakken:

Pilegrim – folk, kirke, kosmos

Nygaard Forlag (2017)

84 sider

ISBN 978-82-93461-05-0

Norges første pilegrimsprest, Arne Bakken, har levert sitt testamente. Dette var beskrivelsen sokneprest Oddgeir Bolstad ga da Arne Bakken lanserte "Pilegrim – folk, kirke, kosmos" i bispegården på Hamar 8. november 2017. "Din bok målbærer en sunn og ut-

fordrende pilegrimsteologi," framholdt Bolstad som var en av flere som Arne Bakken hadde konsultert underveis i skrivingen. For religionshistoriker Gro Steinsland fikk lesingen av Bakkens bok eksistensiell betydning. I sin hilsen til Arne Bakken uttalte hun: "Boken gjorde et uventet, voldsomt inntrykk. Ved endt lesning måtte jeg konstatere for meg selv at denne boken forandret meg og mitt forhold til tro og kirke, intet mindre."

Folkekirketeologi

Dette er store ord fra en øvet leser som Gro Steinsland. Det er også store ord om en bok som verken er stor i omfang (80 sider) eller har ambisjoner om å si noe uttømmende om hva pilegrimsfenomenet er et uttrykk for. Det er heller ikke dette som er bokens sikte. Det er produsert en betydelig mengde akademisk forskningslitteratur de senere årene, som forsøker å sette det (post-)moderne pilegrimsfenomenet inn i et videre religionssosiologisk lys. Dette er ikke det sporet Arne Bakken ønsker å forfølge. Han er prest. Han er pilegrimsprest. Hans refleksjoner har vokst fram gjennom utallige møter med

mennesker som i beskjedne eller pompøse vendinger selv kaller seg pilegrimer, som har gått kort eller langt, som har våget seg inn i helligdommen eller er blitt stående nølende igjen utenfor. Arne Bakkens anliggende er en visjon for kirken, hvor 25 års erfaring som veileder for vandrende og søkende mennesker utfordrer forestillingene i den etablerte kirken om tro og trostilørighet.

Ikke overraskende er det en folkekirketeologi Arne Bakken formulerer i "Pilegrim – folk, kirke, kosmos". Ifølge tidligere domprost i Nidaros, Knut Andresen, lå denne folkekirketeologien latent i Arne Bakken fra oppveksten av. Om oppveksten i Nord-Østerdalen har Arne Bakken sagt: "Vi gikk på dans på lokalet på lørdag og i kirken på søndag – og det var ingen motsetning i det." Det var med denne jordnære "menneske først, kristen så"-mentaliteten kapellan Bakken i Nidarosdomen møtte de første som presenterte seg som pilegrimer sent på 80-tallet. Denne grundtvigianske grunnholdningen har ligget som en sølvtråd gjennom de 25 årene Arne Bakken virket som pilegrimsprest i Nidaros og Hamar, inntil han gikk av for aldersgrensen i 2016. I løpet av disse årene er begrepet "folkekirke" blitt allemannseie og den juridiske betegnelsen for Den norske kirke som trossamfunn i Kirkelov og Grunnlov. Hvordan folkekirkebegrepet skal fylles med innhold, er det likevel uenighet om. Bakken henter impulser fra pilegrimsbevegelsen til sitt pastorale program: "Hva med å kalle folkekirken for en pilegrimskirke?" spør Bakken. I dette ligger det et humanistisk program i samsvar med Romerbrevet 2,11: "Gud gjør ikke forskjell på folk." "Folk er folk!" heter det med utropstegn hos Bakken.

Humanitetsreligion

Ifølge leder av Oslo pilegrimssenter, Roger Jensen som i 2014 utga "Pilegrim: Lengsel, vand-

ring, tenkning – før og nå”, representerer dette en av de klassiske posisjonene innenfor vår tids religiøse orienteringsmåter. Med henvisning til religions sosiologene Paul Heelas og Linda Woodhead må vi forstå denne formen for pilegrims-teologi som har vokst fram i miljøet rundt Nidarosdomen, som et stykke *humanitetsreligion* – en liberal religionsform som søker felles ståsted og i mindre grad er opptatt av absolutter (Jensen 2014: 88). Dette holdes fram til forskjell fra lærebetont *forskjellsreligion* og en mer nyreligiøs *subjektiv spiritualitet*. Bakken formulerer i svar med dette et kirkeprogram som balanserer institusjonell kontinuitet gjennom kirkehus, riter og kirkelig betjening med rom for mangfold, endring og individualitet. Pilegrimsekklesiologien hos Bakken har brodd både mot trosfelleskapets grensevoktere og mot rotløsheten i en fromhet som ikke kjenner sine røtter og sin historie. Kirkehuset, kirkegårdene, kirkeklokkene og livsritene har for Bakken fremdeles transformerende kraft for individ og samfunn i det 21. århundre, og gudstjenesten har sitt mektigste meningspotensial når den forstås som en pilegrimsvandring mot det hellige. Dette meningspotensialet har kirkehuset og gudstjenesten i kraft av *erindring*. ”Et av de viktigste erindringsrom vi har, er kultrommet og hva det inneholder av symboler, handlinger, personlige opplevelser for vår individuelle og kollektive religiøsitet,” skriver Bakken. ”Spesielle rom og landskap kan vekke følelser og minner vi ikke har skjendet en tanke” (Bakken 2017: 69). Disse helligstedene finnes over alt. Bakken siterer hva erkebiskop Arne Vade skrev på 1300-tallet: ”*Det skal dere alle trofast akte på, enhver især, at dere stadig kommer til deres sognekirke, ydmykt og kristelig. Det er deres pilegrimsvandring.*”

Kroppens tilbakekomst

Det er likevel, som nevnt, ikke det spesifikt kristne som er fundamentet i Bakkens pilegrimsteologi, men det allmenne. ”Med pilegrimens tilbakekomst er også ’kroppen’ kommet tilbake,” heter det. Ingen er mer bevisst sin egen kropp enn den som går, og som går langt. Gjennom kroppen forbindes vi også med jorden vi er en del av, og med universets byggesteiner. Slik målbærer Bakken en økofilosofi som søker legedom for så

vel den sårede kroppen som den sårede jord. ”Pilegrimsveien er kongeveien for å øke forståelsen av det som er felles for alle mennesker, og på den måten øke undringen og kunnskapen om det kosmos vi lever i” (Bakken 2017: 37). Pilegrimens tilbakekomst i vår del av verden er en markør for tiden vi lever i. Vandringens langsomhet kan forstås som motkulturell ytring i en tid som mer enn noe annet er preget av flyktighet og fremmedgjøring. Pilegrimen er solidarisk med denne fremmedheten og forsøker å gjøre bot for den. Pilegrimsvandringen er et kall til oppbrudd for oss alle.

Veien videre

Pilegrimsledene samler flere og flere og blir lengre og lengre. Første helgen i august åpner Tunsbergleden gjennom Vestfold. Når Buskerud slutter seg til, har olavsveiene i Norden lagt 20 nye mil til de 500 som til nå er merket. Ingenting tyder på at det slutter med dette.

Arne Bakken har vært med fra begynnelsen av. Han ser bakover, og han ser framover. Jeg leser ”Pilegrim – folk, kirke, kosmos” først og fremst som et hyrdebrev, fra en som selv aldri ble biskop, men som skriver med biskopens velsignelse. Bakkens pilegrimsekklesiologi er ikke utømmende og vekker nok mer gjenklang i Hamar enn i en del andre bispedømmer. Mye tyder likevel på at dette er i endring, og at flere oppdager slitestyrken i pilegrimen som metafor og fenomen. Det nye rettssubjektet, Den norske kirke, leter fremdeles etter sjela si. Arne Bakken må veldig gjerne være en samtalepartner for veien videre for kirke og samfunn.

**JAN TERJE CHRISTOFFERSEN
FUNGERENDE DOMPROST TØNSBERG**

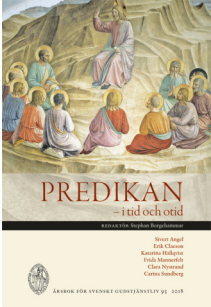
Stephan Borgehammar (red.):

Predikan – i tid och otid

Artos, Skellefteå 2018

287 sider

ISBN: 9789177770626

Svenskt Gudstjänstliv utgir en bok hvert år. Årets bok er om prekenen. Boken er todelt. Første del inneholder 3 kapitler skrevet med utgangspunkt i historiske kilder, henholdsvis Middelalder og overgangen fra før til etter Reformasjonen. De tre siste kapitlene bruker nå-

tidig materiale, både empirisk og tekstlig.¹ Alt i alt er det en interessant bok med mange spennende kapitler, men sammenhengen kunne gjerne vært tydeligere. Jeg har brukt bokens struktur i det følgende, men vil kommentere mer på den på slutten av anmeldelsen.

Prekenen i tid:

De to første kapitlene "Den fullkomne människan" og "Allt efter vars og ens fattningsgåvor!" bruker begge prekenmateriale fra Vadstena kloster. Jeg kunne lite om Vadstena kloster og den hellige Birgitta på forhånd og måtte google litt for å få konteksten på plass. Boken er selvfølgelig skrevet til en svensk kontekst der jeg regner med at dette er mer kjent, men det hadde uansett vært god lesehjelp med en kort beskrivelse av hvem Birgitta var, og hvilken betydning Vadstena kloster har hatt i svensk kirkeliv.

Redaksjonen skal ha skryt for å bringe inn unge forskerstemmer. Det første kapitlet er skrevet av Katarina Hallqvist som er teologistudent. Hallqvist virker å ha en imponerende oversikt over Vadstena kloster og prekenene man har bevart fra klosteret. Hun beskriver godt, både klosterlivet og de prekenene hun har valgt ut. Jeg undrer meg over et par metodiske ting, for eksempel synes jeg at hun i for stor grad forblir i det deskriptive og ikke kommer seg ut av analysen og over i drøfting. Det er nemlig mange interessante funn i analysen, som jeg gjerne skulle lest Hallqvists synspunkter på. Men dette kan også bero på forskjeller i disiplin mellom en

mer historisk innretting og en empirisk innretting.

Erik Claesons beskriver hvordan predikanter ved klosteret endrer forkynningspraksis etter hvem som hører på, og analyserer prekener til tre målgrupper: Lekfolk, nonner og prester. Claesson legger frem overbevisende argumenter og materiale som viser at man også i Middelalderen var opptatt av at forkynnelsen måtte tilpasses til dem som hørte på.

I kapittel 3 ser Sivert Angel nærmere på kroppen i skandinavisk forkynnelse om oppstandelsen på 1500-tallet. Angel beskriver at det finnes en overgang i hvordan det forkynnes om kroppen og oppstandelsen, men at det ikke er noe teologisk paradigmeskifte fra bot til nåde. Overgangen ligger snarere i skifte av sjanger og i hvordan kroppen fremstår. Kroppen i oppstandelsen går fra å være "visuell" til "lydlig" til en "beholder for kunnskap". Denne endringen fra det konkrete til det abstrakte er godt og overbevisende beskrevet. I tillegg er det svært interessant med tanke på hvordan teologien de siste årene (i alle fall innenfor Praktisk Teologi) har gjort en dreining mot det konkrete, kroppslige og praksiser.

Prekenen i otid

Frida Mannerfelts kapittel om hvilke homiletiske bøker presteutdanningen i Sverige har benyttet seg av, er en grundig og god oversikt. Analysen hennes av "det budskapsorienterte" og "det relationsorienterte" er virkelig interessant og får frem hovedforskjellene ved disse måtene å nærme seg prekenen på. Samtidig peker hun på at det ikke er noen klare brudd her; disse to tilnærmingene er også i kontinuitet med hverandre. Det hadde vært svært spennende å gjøre noe liknende i norsk kontekst. Det er også svært interessant at hun på slutten peker mot en vending tilbake til det budskapsorienterte, og at troverdigheten for både evangeliet og prekenen legges på den enkelte predikant. Dette er noe som bør forskes mer på og diskuteres videre.

I Clara Nystrands kapittel la jeg særlig merke til observasjonen om at nøden og det immanente males ut, mens nåden og det transcendentet nevnes mer i forbifarten, og at det ikke nødvendigvis er sammenheng mellom nøden og nåden som løsning på nøden. Noe av dette synes jeg å høre

ekko av i Nils Terje Andersens forskning på radioandakter, der han beskriver at Jesus som menneske males ut, mens Jesus som Gud konstateres.² Kanskje begge er inne på en trend i forkynnelsen i Skandinavia? Det hadde vært spennende om noen hadde lyst til å forske mer på dette.

Nystrand stiller også flere spørsmål rundt sekularisering av samfunnet og, som følge av dette, også sekularisering av prekenen. Jeg synes hun konkluderer for fort at det nødvendigvis er en sammenheng her. Det kan også være mange, gode homiletiske grunner til at prekenen forandrer seg. Det har jo, som kapittel 2 om prekenen ved Vadstena kloster peker på, lenge vært et mål for predikanter å tilpasse seg hvem som hører på. De som hører på, er også nødvendigvis påvirket av tiden de lever i.

I kapittel 6 kommer Carina Sundberg med et entusiastisk innlegg for "dårskapens hermeneutikk". Sundberg starter med en god forskningsoversikt over de siste tiårene i homiletikken, da med særlig henblikk på utviklingen i USA og Skandinavia.³

Begrepet "dårskapens hermeneutikk" henter hun fra Charles Campbell og Johan Cilliers siste bok *Preaching Fools*.⁴ Sundberg gir en relevant og oversiktlig sammenfatting av en kompleks bok. Campbell og Cilliers tar mange av konseptene sine fra den russiske filosof og litteraturviter M.M. Bakhtin.⁵ Hans teorier er i utgangspunktet komplekse og utfordrende å sette seg inn i. Campbell og Cilliers tolker teoriene videre i sin *Preaching Fools* og Sundberg videre igjen i dette kapittelet. Det er det selvfølgelig ingenting galt med, men hvis du blir engasjert av Sundbergs sammenfatting, vil jeg virkelig anbefale å lese hele *Preaching Fools* og eventuelt gi deg i kast med Bakhtin selv.⁶ Sundberg tilfører noe nytt til samtalen rundt "dårskapens hermeneutikk" på s 201–202 der hun går gjennom forskjellige metaforer som har vært brukt på predikanten, og argumenterer for at "klovnen" eller "narren" ikke er noen ny metafor, men at den knytter an til tidligere metaforer. Samtidig hevder Sundberg at samtidig som at metaforen "klovn" eller "narr" er i kontinuitet med metaforer som "vitne" eller "herold", forstyrrer den vår forståelse av hva en predikant skal være, og åpner opp for kompleksitet. Målet til Sundberg er

jo også nettopp dette, å vise frem en teologi om prekenen, som vil ta det komplekse og tveetydige i evangeliet, i verden og i prekensituasjonen på alvor.

Dette er en bok der mange vil finne et kapittel eller to, som pirrer deres interesse. Samtidig blir boken som helhet litt springende, og grepet med "tid och otid", som er tatt for å få kapitlene til å henge sammen, synes jeg dessverre ikke fungerer så godt. Slik jeg, og de ordbøkene jeg konsulterte, forstår begrepet "tid och otid", er det likt som det norske "i tide og utide". Et spørsmål jeg stilte meg var: hva er prekenen i "otid"? Jeg skulle ønske at det var i alle fall ett kapittel som utforsket prekenen i "otid" mer og utla hva de legger i det begrepet. På baksiden av boken forklares "tid och otid" som at denne boken utforsker prekenen historisk (i tid) og prinsipielt (otid). Dette hjelper for å forstå begrunnelsen for inndelingen, men likevel er jeg ikke overbevist. Slik boken er inndelt blir da alle kapitlene som omhandler samtiden, "otid" og dermed prinsipielle diskusjoner av prekenen, mens alle kapitlene som omhandler fortid blir "tid" og dermed kun historiske. Det er rart å ta samtiden ut av tiden og fjerne de historiske bidragene fra den prinsipielle diskusjonen om prekenen. Og som sagt, mine assosiasjoner til begrepet "otid" er andre enn prinsipiell diskusjon. Jeg hadde håpet på kapitler om prekener i "otid" i betydningen prekener som holdes utidig, når de egentlig ikke skal, eller der de egentlig ikke skal holdes. All forkynnelsen det er snakk om her, virker å finne plass på "vanlige" steder, som prekestol, i kirke og på pastoralseminarene. En mer saksvarende tittel på boken hadde kanskje vært "Prekenteologi i endring" eller noe lignende. Samtidig betyr mindre sammenheng at det er enklere å velge seg ut de kapitlene man ønsker å lese etter hvor ens interesse ligger.

I tillegg til disse 6 kapitlene inneholder boken mange anmeldelser av andre fagbøker om gudstjenesteliv. Det kan være verdifullt å sjekke ut om du får tips til bøker du har lyst til å lese der.

Litteratur

Bakhtin, M. M. *Rabelais and His World*. Tvorčestvo Fransua Rable I Narodnaja Kul'tura Srednevekov'ja I Renesansa. Vol. MB 341, Bloomington, Ind: Indiana University Press, 1984.

- Bakhtin, Michail, Caryl Emerson, and Wayne C. Booth. *Problems of Dostoevsky's Poetics*. Problemy Poetiki Dostoevskogo. Vol. vol. 8, Manchester: Manchester University Press, 1984.
- Campbell, Charles L. and Cilliers, Johan H. *Preaching Fools: The Gospel as a Rhetoric of Folly*. Waco SN: Baylor University Press CY, 2012.
- Emerson, Caryl. *The First Hundred Years of Mikhail Bakhtin*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1997.
- Sundberg, Carina. "Här Är Rymlig Plats: Predikoteologier I En Komplex Verklighet: Theologies of Preaching in a Complex Reality." 2008.
https://kirken.no/globalassets/kirken.no/bispemotet/2019/dokumenter/rapport-olavstipend-2018_nils-terje-andersen_forelopig.pdf.

Noter

- Jeg holder til vanlig på med en PhD i empirisk homiletikk, og det er ikke til å komme unna av at jeg i utgangspunktet var mer interessert i og mer kvalifisert til å mene noe om de tre siste kapitlene enn de tre første. Denne anmeldelsen kommer derfor til å bære preg av dette.
- Andersen, Nils Terje, "Så kommer da troen av budskapet som høres", 2018, https://kirken.no/globalassets/kirken.no/bispemotet/2019/dokumenter/rapport-olavstipend-2018_nils-terje-andersen_forelopig.pdf.
- Denne bygger på forskningsoversikten i hennes egen avhandling, som er mer omfattende, men fremdeles en god innføring. Se Carina Sundberg, "Här Är Rymlig Plats: Predikoteologier I En Komplex Verklighet: Theologies of Preaching in a Complex Reality" (2008).
- Charles L. and Cilliers Campbell, Johan H, *Preaching Fools: The Gospel as a Rhetoric of Folly* (Waco SN: Baylor University Press CY, 2012).
- Det er en god oversikt over hvem Bakhtin var i første del av Caryl Emerson, *The First Hundred Years of Mikhail Bakhtin* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1997).
- Jeg bruker Bakhtin i min avhandling. For dem som er interessert i å lese noe av Bakhtin ville jeg begynt med: Michail Bakhtin, Caryl Emerson, and Wayne C. Booth, *Problems of Dostoevsky's Poetics*, vol. vol. 8, Problemy Poetiki Dostoevskogo (Manchester: Manchester University Press, 1984). Campbell og Cilliers bruker også M. M. Bachtin, *Rabelais and His World*, vol. MB 341, Tvorčestvo Fransua Rable I Narodnaja Kul'tura Srednevekov'ja I Renesansa (Bloomington, Ind: Indiana University Press, 1984).

LINN SÆBØ RYSTAD STIPENDIAT I PRAKTISK TEOLOGI

Robert Lilleaasen:

Old Paths and New Ways: A Case Study of the Negotiation between Tradition and the Quest for Relevance in Two Worship Practices (PhD Dissertation MF Norwegian School of Theology 2016)

Peter Lang Publishing Inc., New York, Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, Oxford, Wien 2017
324 pages

ISBN (hardback): 978-1-4331-4362-5

ISBN (pdf): 978-1-4331-4363-2

ISBN (EPUB): 978-1-4331-4364-9

One of the biggest challenges for the churches in our time may perhaps come down to a seemingly basic, but neglected question: *How* do we live together as members in a congregation? In other words, the Christian narratives and creeds concerning the truth of the

Gospel will be confirmed by the quality of our life together as community. Against this background, it is a delight reading Robert Lilleaasen's excellent case study of the worship practice and its impact in two local Norwegian churches, *Revetal menighet* and *Misjonssalen Aalesund*. Both congregations are Evangelical Lutheran but belong to different worship traditions.

Lilleaasen's thesis is based on a hypothesis that both churches, apart from their explicit differences, seems to resemble each other. At a deeper level, both congregations seem to have the same fundamental motivation for how to form the worship, and what the relevant outcome of each worship practice will be. Both congregations seem to have a common ambition of responding to relational tensions between being faithful to their own understanding of tradition on the one hand, and on the other hand trying to be relevant for people's everyday life.

Lilleaasen's two main methods for creating data and constructing material are interviews and participatory observation. From this Lilleaasen is trying to analyse the outcome of his material in response to his main research question: "*How is worship practiced in the negotiation between tradition and the quest for relevance?*" (p 25)

The main discourse in the thesis is structured around worship, or more distinct, worship as the most explicit expression of local ecclesiology. The study is primarily focused on the main Sunday morning gathering. Worship gathering is the liturgical situation and practice functioning as a kind of hermeneutical tool, a dialogical concept as a way of "dialectical" negotiation between tradition and the *quest* for relevance. There are three key terms that builds up the interpretative figure from which Lilleaasen is trying to analyse the situation for worship gathering and worship development. These key terms are *relevance*, *tradition* and *negotiation*.

When Lilleaasen is creating a theory for the possibility to understand his collected data and material in relation to relevance he uses Randall Collins' theory of, *Interactional Ritual Chain* as a base. Collins' sociological contribution is about putting *emotions* in the centre of his theory. Emotional Energy (EE) is for Collins the motivating force for creating and forming an interactional ritual chain. If the interactions between participants creates enough emotional energy even to motivate the participants to go on with the rituals. And if the rituals are repeated, they will in the end form interactional ritual chains of shared feelings, shared moods, group solidarity and a sense of intersubjectivity. For Collins the question of emotional energy is in some sense the clue to the question about what is holding a society together (p 50). The strength of Collins' theory is that it catches an emotional discourse for analysing both positive and negative sides of emotional energy. So, with the help of Collins' theory Lilleaasen can interpret situations and rituals as well, tracing both how symmetrical and asymmetrical emotional processes can lead to a person's experiences of relevance or irrelevance. But what is relevance? Based on the material Lilleaasen has constructed what he sees as four characteristics of relevance, which he wants to analyse: *Authenticity*, *Collective effervescence*, *Involvement* and *Divine encounter*.

However, for understanding relevance it is necessary even to find a theoretical perspective that relates to another key term, *tradition*. What Lilleaasen wants to answer is mainly two questions: What is tradition in the Sunday services? What

purpose does tradition serve in the practice of worship?

Here Lilleaasen is influenced by an article about tradition as "reason-giving". In this article Sheffler's argument is that tradition as reason-giver is not a question of tradition as something we have done before and we therefore do again. Further it's not about tradition being some kind of ideal value content. Instead tradition as reason-giver works through a multiple set of overlapping factors such as *convention*, *habits*, *wisdom*, *guidelines*, *value*, *loyalty* and *integrity*. Lilleaasen is picking up Sheffler's seven-dimensional understanding of tradition, but he means that these factors in the end relate to tradition as "guidance" (p 56). This is also how Lilleaasen understands and uses tradition as an analytical tool, "an investigation of the guidance provided by tradition". And he is operationalising this towards an understanding of tradition as three main sources and three traditional reasons. *Ecclesial tradition* which refers to a broader church tradition. *Worship tradition* which is reflected through free testimonies and fixed liturgies. And *Congregational tradition* which refers to ritual, routine and repetition. To this Lilleaasen matches what he describes as three main reasons. *Guidance* which includes several features leading people to treat tradition as reason-giving. *Time* which investigates the role of tradition in relation to attitudes towards past and future. *Affiliation* which investigates the issues of tradition to what it means to be part of something larger (p 55).

The third key term is *negotiation*. This is when Lilleaasen comes to the "main problem" in his dissertation, and this is where worship is analysed and opened up for a double path, on the one hand how is it possible to understand worship concerning expression of the church in relation to tradition, and on the other hand how is it possible to understand worship concerning expressions of the church in relation to relevance. As Lilleaasen formulates it: What characterises negotiation in the two cases studied? This chapter 9 is in many ways elegant. Here Lilleaasen puts both poles in a communicative interplay. And some interesting results are dismantled.

I would like to make some short comments on

this. But I will also, shortly, say some things about Lilleaasen's handcraft as such. This is an exemplary dissertation in its way of making strictly theoretical and heavy theories practically available on material from "ordinary" local contexts such as Revetal and Aalesund. It is an advanced task to relate and try to relate so many different theoretical prospectives, such as liturgical ethnography, philosophical hermeneutics, sociology as well as practical theology, and at the same time handle this in such a way that the empirical data from interviews and observation can "speak" in their own terms.

So, let me make some short remarks about some of the results and main findings emerging from Lilleaasen's study. In the last chapters in his book Lilleaasen brings the three key terms to a closer analytical discussion. It is obvious that the material contains many different opinions and perspectives. Many of them seem even to be contradictory and in conflict with each other. But from this dialogue valuable knowledge can be extracted as well.

When it comes to *relevance*, four different characteristics are uncovered. Lilleaasen shows that when it comes authenticity, there is an idea in the material indicating the importance of experiencing the ritual practices as something authentic, in a way connecting emotionally to the values and choices in a person's own life. If this ritual chain works, the person involved in it can feel more authentic not just morally but also socially. This starts a ritual chain in which motivation to fellowship, shared moods, shared solidarity etc. can be expressed and create "Collective effervescence". In this case Lilleaasen shows something interesting. When starting with the connection between relevance and fellowship the ritual chain leads to two different outcomes. The worship ritual seems to create a social and individual proximity that operates in two different ways when it comes to the experience of the fellowship as relevant. Lilleaasen writes: *In the analysis above the shared interpretive content and the collective intentions related to an evangelical dichotomy between saved and unsaved, whereas the in-group advantage of emotional recognition was connected to social proximity and the ritual chain* (p 204).

Church participation and Collective effervescence is therefore in some way built around a shared content, distinguishing between "saved" and "unsaved", "insiders" and "outsiders". In sum, when it comes to relevance, it is obvious that the most important aspect, either it is about Authenticity, Involvement, Divine encounter or Collective effervescence, in the end is worship practices that relates personally. It must be felt personally authentic, personally involved, personally connected to God.

When it comes to *Tradition* Lilleaasen's study shows that there are different ways of understanding tradition as a guide for worship and worship practice. Both Aalesund and Revetal seem to have a more open and dynamic relation to tradition. It is not a systematic reflection about tradition that has created the worship practices and worship situations in Revetal and Aalesund; it is more a question of a fusion where Old paths and New ways are floating in to each other. What one imagines to be tradition lies in continuity as well as in discontinuity.

In the case about *negotiation* it is interesting to note that both in Aalesund and Revetal young families with children and their lifeworld are the key factors in the process of negotiation between relevance and tradition. The core values and the emotional connection to the worship practices of the young families are the factors creating the ritual chains. Lilleaasen relates this process to what he considers to be an evolutionary development at a micro level; falling apart in symbols, rites and individuals this relates to the shaping and negotiation of worship practices at a macro level – meaning that both Revetal and Aalesund negotiate the worship practice in an evolutionary development with emotions as the driving force.

To sum up: As said above, this is an exemplary dissertation where heavy theoretical tools from many research discourses are related to each other and applied on the empirical material and collected data, being central source for new knowledge about worship and worship practices and how this expresses and is a realisation of church. If there is one thing, I would have liked to see more of in this dissertation, it would be a more distinct constructive theological discus-

sion. What can we learn theologically from this impressive study of Aalesund and Revetal? It would for example have been very interesting to see Lilleaasen reflect theologically about the possible theological strengths but also weaknesses related to the strong emphasis in the materiel on the "personal", "feelings as motivating force".

ULF BERGSVIKER
PHD STUDENT IN SYSTEMATIC THEOLOGY,
UPPSALA UNIVERSITY AND
STOCKHOLM SCHOOL OF THEOLOGY

Ola Didrik Saugstad

Kampen om oksygenet

Mitt engasjement for de minste

NYHET

Ola Didrik Saugstad er en av Norges mest kjente barneleger. I denne biografien forteller han om sin vei fra medisinstudier i Oslo til et liv som forsker og internasjonal ekspert på nyfødtdisin. Saugstad skriver nært og personlig om sin kamp for medisinske sannheter, om sin kristne tro og egen oppvekst. Han har også arbeidet med medisinske gåter som ME og krybbedød. Engasjementet som vokste fram gjennom tro og liv har gjort Saugstad til talsmann for mange grupper i samfunnet, og han har gitt de aller minste en stemme i debatten om «sorteringssamfunnet».

Dietrich Bonhoeffer

Etterfølgelse

Etterfølgelse er en av de viktigste og mest siterte bøker om disippellivet. Dietrich Bonhoeffers livshistorie og forfatterskap, merket av motstanden mot naziregimet, taler også inn i vår tid og utfordrer alle troende til et liv i radikal etterfølgelse av Jesus.

Etterfølgelse ble første gang utgitt i 1937. Bonhoeffers bøker leses fremdeles innenfor alle konfesjoner over hele verden.

Dietrich Bonhoeffer (1906–1945) var teolog og akademiker og motstander av nazismen i Tyskland. Ved krigens slutt ble han henrettet for å ha vært med i et attentatforsøk mot Hitler.

www.lutherforlag.no

Henri J.M.Nouwen

Du er elsket

Daglige andakter for det åndelige livet

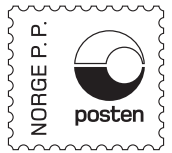
Nouwens dyptpløyende trosinnsikt, kunnskap og visdom løfter og beriker den som begir seg inn i hans landskap. Her finner du tanker om Guds gaver, kjærlighet som forandrer og forvandler, livsglede, hvordan forstå lidelse og gjennomleve smerte. Det viktigste budskapet i boken er gjenspeilet i tittelen: Du er elsket. De 365 tekstene er hentet fra Nouwens skrifter og brev samlet i norsk oversettelse, noen av tekstene nå for første gang på norsk.

«Daglige andakter hjelper oss med å slippe Gud inn i hjertet så han kan bli kjent for oss der, i de innerste avkrokene våre.» Henri Nouwen

www.lutherforlag.no

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

PRIORITY

luther

lutherforlag.no

NYHET

Ole Christian Kvarme

Forunderlig barmhjertig

Meditative vandringer i nådens landskap

Med *Forunderlig Barmhjertig* inviterer Ole Christian Kvarme til vandringer gjennom bibelske fortellinger og til undring i det han kaller nådens landskap. Boken åpner horisonten for fellesskap med fattige, fremmede og lidende, for enhet og mangfold blant kristne og et nytt møte med jøder, muslimer og mennesker av annen tro. Gjennom essayistiske betraktninger viser Kvarme hvordan Gud kommer oss i møte med sin tilgivelse gjennom Jesus Kristus og frir oss fra ondskapens makt og utrunder til barmhjertig handling. Med det krysses grenser vi ofte setter for oss selv og våre omgivelser.

Boken bestilles på www.lutherforlag.no,
direkte fra forlaget – tlf 22 00 73 50 eller post@lundeforlag.no.